

СОВЕТ ҲУКУМАТИ ДАВРИДА ХОТИН-ҚИЗЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ ҲАЁТИДАГИ ЎРНИ

Болтаева Гулноза Рахматуллаевна

Термиз давлат университети мустақил тадқиқотчиси

<https://orcid.org/0009-0006-3250-9663>

UDK: 94(575.1). "1939-1945"

Аннотация: Ушбу мақолада совет даврида хотин-қизларнинг ижтимоий ҳаётидаги иштироки, бу борада йўл қўйилган хато камчиликлар ҳамда совет ҳукуматининг аёлларга нисбатан тутган сиёсатида баландпарвоз шиорларнинг амалий ҳаётда ифодасини топмаганлиги билан боғлиқ масалалар бирламчи манбалар асосида таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: ижтимоий ҳаёт, хотин-қизлар, маиший ҳаёт, турмуш, жамият, муаммо, муносабат.

Аннотация: В данной статье проанализировано участие женщин в социальной жизни в советский период, ошибки и недостатки в этой сфере, а также вопросы, связанные с тем, что высокопарные лозунги советской власти в отношении женщин не нашли отражения в практической жизни, на основе первоисточников.

Ключевые слова: социальная жизнь, женщины, бытовая жизнь, семья, общество, проблема, отношения.

Abstract: This article analyzes women's participation in social life during the Soviet period, the mistakes and shortcomings in this area, as well as issues related to the fact that the lofty slogans of the Soviet government regarding women were not reflected in practical life, based on primary sources.

Keywords: social life, women, domestic life, family, society, problem, relations.

КИРИШ (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION). Хотин – қизлар масаласи ҳар бир даврда долзарб ва қизгин баҳс-мунозараларга бой масалаларидан бири бўлиш билан бир қаторда тарих фанида янада мукамал ўрганишни талаб этадиган муаммолардан бири ҳисобланади. Тарихдан маълумки, аёллар жамиятнинг ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ва маданий

ҳамда маиший ҳаётида ўз ўрнига эга бўлишган. Аёл – инсоният тараққиётининг барча даврларида жамиятнинг маънавий қиёфасини белгиловчи тимсол саналган.

МУҲОКАМА (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). Инсоният жамияти шакллангандан буён аёл, унга муносабат масаласи, унинг оила ва ижтимоий ҳаётдаги ўрни, авлод тарбиясидаги ўзига хос вазифаси оддий кишилардан тортиб, башариятнинг буюк даҳоларини ҳам мушоҳада қилишга, ўйлашга мажбур этиб келган. Хотин-қизлар масаласи – аёлларнинг оила ва жамиятдаги мавқеи, қонуний манфаатларининг ҳимоя қилиниши, бандлигини таъминлаш, оналик ва болаликни муҳофазалаш каби масалаларни ўзида ифода этган ижтимоий муаммолар мажмуидир.

Таъкидлаш жоизки, ушбу даврда Ўзбекистонда хотин-қизларни жамиятни фаол иштирокчисига айлантиришга оид амалга оширилган ишлар ҳақиқатдан муҳим ва аҳамиятлидир. Хотин-қизларни озод қилиш энг аввало уларнинг жамиятда тутган ўрнини белгилаш билан рўёбга чиқади. Шу сабабли ҳам 20-йиллар бу борадаги аҳамиятли босқич бўлди. Хотин-қизларнинг ижтимоий ҳаётга жалб этилиши, жамиятда рўй бераётган воқеалар олдида уларнинг ўсиб бораётган маъсулияти 20-30 йилларда ўзбек хотин-қизларининг ҳолатидан дарак беради. Ушбу йиллардан бошлаб уларнинг сафларидан минглаб давлат арбоблари, олимлар, санъаткорлар ва бошқа касб эгалари етишиб чиқди.

1917 йилдаги болшевиклар инқилобидан кейин СССР ҳукумати узоқ муддатда кучли ва бузилмас социалистик режим ўрнатиш учун иқтисодий, сиёсий ва ижтимоий муаммоларни ҳал қилишга ҳаракат қилди. Бунинг учун кўплаб ҳуқуқий меъёрлар ва тарғибот воситаларидан фойдаланилди.

Совет тузumi Иттифоқнинг бошқа жойларида бўлгани каби Ўрта Осиёда ҳам иттифоқ иқтисодиётига эришишга, атеистик, тенгликпараст ва дунёвий давлат барпо этишга, тил, маданий ва анъанавий фарқларидан қатъи назар, бир хил кадриятларга эга бўлган совет халқини яратишга ҳаракат қилди. Бундан ташқари, Совет Иттифоқи анъанавий турмуш тарзи билан боғлиқ муаммоларни ўзгартиришга, йўқ қилишга ёки ҳал қилишга ҳаракат қилди Совет ҳукуматининг кун тартибидаги масалалардан бири Ўрта Осиё “Аёлларни озод қилиш” эди. Болшевиклар "аёлларни озод қилиш"дан мақсад асосий эътиборни иқтисодий ва сиёсий соҳаларда янги ишчи кучини яратишга қаратган. Улар коммунистик жамиятни барпо этиш ва уни бардавом қилиш учун аёллар муҳим ижтимоий қатлам эканлигига қаттиқ ишонардилар. Аёллар бўлажак коммунистик авлодларнинг оналари деб ҳисобланган ва Совет Иттифоқи турли минтақаларнинг турли хусусиятларидан қатъи назар, бутун Иттифоқдаги аёлларнинг ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий иштирокини рағбатлантирган. Совет ҳукуматининг ўзбек хотин-қизларини озодликка чиқаришдек мураккаб иш 1919 йил 12 ноябрда РКП(б)нинг Туркистон ўлка кўмитасида хотин-қизлар бўлимини ташкил этиш билан бошлаган эди. Кейинчалик у Туркистон КП Марказий Кўмитаси хотин-қизлар бўлимига айлантирилди[1].

Совет раҳбарлари мамлакатнинг барча ҳудудларида аёлларни озод қилиш учун кўп ҳаракат қилишган. Идеал иқтисодий, ижтимоий ва сиёсий соҳаларда аёлни эркак билан тенглаштириш эди. Бунинг учун Совет раҳбарлари аёлларга оналик ва хотинлик ролини бажаришда ёрдам бериш учун маънавий ва моддий ёрдам кўрсатдилар. Бироқ, Совет Иттифоқининг мақсадлари Иттифоқнинг турли минтақаларида аёлларни озод қилиш ҳар хил шароит ва усуллар билан боғлиқ эди. Шу сабабли Лубин шуни таъкидлайдики, Совет Иттифоқининг аёлларни озод қилиш сиёсати ҳуқуқий масала бўлса-да, Марказий Осиёда бу ижтимоий ва иқтисодий меъёрлар ҳақида эмас, балки диний ва анъанавий

жамият масаласи эди[2].

XX аср бошларида Ўзбекистоннинг жанубий ҳудудларида ҳам хотин-қизларнинг ижтимоий мақоми патриархал муносабатлар билан белгиланган эди. Қиз болаларнинг таълим олиши чекланган, улар асосан уй-рўзғор ишлари ва оилавий мажбуриятлар доирасида қолган. Никоҳ муносабатларида эрта турмуш, кўп хотинлилик ҳолатлари ҳам учраб турган. Минтақа аҳолисининг анъанавий турмуш тарзи ва диний дунёқарашлари хотин-қизларнинг жамиятда фаол иштирок этишига жиддий тўсиқ бўлган[3].

1920 йилларнинг иккинчи ярмига келиб Совет ҳукуматининг “Хужум”(- мусулмон аёлларнинг кийимини “очиш” ва ўзгартириш кампанияси) деб номланган кампанияси - Исломга қарши курашда, хусусан, Тожикистон ва Ўзбекистонда (ва бошқа жойларда) марказий рол ўйнади. “Хужум” кампанияси 1927 йилнинг март ойида, Тошкентдаги Коммунистик партия фаоллари Халқаро хотин-қизлар кунини нишонлашдан сўнг бошланди. Кейинчалик бу кампания Совет режими томонидан қўллаб-қувватланди ва “Ўрта осиелик мазлум аёлларни зулм остидан, феодал патриархал жамият занжирлари озод қилмоқчи” деб эълон қилди.

Бундан кўриниб турибдики, аёллар озодлиги Ўрта Осиёдаги туб мусулмонлар орасидан совет иттифоқчилари топиш стратегиясининг бир қисми сифатида амалга оширилган. Умуман олганда, Совет давридаги аёлларни очиш кампанияси анъанавий ҳаётга дарҳол ва тубдан ўзгаришлар киритиш учун мўлжалланган эди. Минтақада, хусусан, гендер муносабатлари ва оилавий ҳаёт соҳасида Ислом таъсирини бузмокда[4].

Сурхондарё вилоятида ушбу сиёсат жуда мураккаб шароитда кечди. Маҳаллий аҳолининг қаршилиги, айрим ҳолларда зўравонликкача борган ижтимоий зиддиятлар кузатилди. Шунга қарамадан, 1930-йилларга келиб вилоятда қизлар учун мактаблар, хотин-қизлар клублари ва саводхонлик курслари ташкил этилди[5].

Марказий Осиё аёллари ҳаётига сезиларли таъсир кўрсатган юқорида айтиб

ўтилган Хужум кампанияларига параллел равишда Совет ҳукумати таълим ва асосий саводхонликни кенгайтириб, айниқса, қизлар ва аёлларга эътибор қаратди. Режим аёлларнинг таълим ва саводхонлик дарсларини фаол равишда тарғиб қилди, университетларда талаба қизлар учун квота белгилади ва ҳатто рухсат бермаган эркакларни жавобгарликка тортди. Уларнинг хотинлари ва қизлари мактабларга боришлари учун. Бу сиёсат аёлларни фаол фуқароларга айлантириш, уларнинг анъана ва оилага содиқлигидан воз кечиб, уларни кенгроқ сиёсий ҳамжамият билан танишишга кўндириш учун стратегиянинг элементлари сифатида тушунилади. Шунга қарамай, аёлларнинг автоном сиёсий фаолияти тўхтатилди ёки очикдан-очик тақиқланди[6].

ХУЛОСА (ЗАКЛЮЧЕНИЕ) /

CONCLUSION). Хулоса қилиб шуни айтиш жоиз-ки, совет тузуми даврида аёлнинг нима қилиши ёки қилмаслиги қатъий чегаралар ичида, совет ҳукумати эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда белгиланган эди. Шунинг учун Совет Иттифоқи аёлларнинг жамиятдаги аҳволини яхшилашга ҳаракат қилар экан, ушбу режим уларга ҳам ҳар доим ҳам аёллар уудалай олмайдиган оғир масъулият ва ролларни юклади. Афтидан, совет тузуми шарқ аёлларнинг садоқатини, оиласига бўйсунлигини ва ҳоказоларни янги давлатга ўтказмоқчи бўлди, лекин уларни озод қилмоқчи эмасди. Фақатгина улардан ўзлари учун содиқ фуқаролар тарбиялаш эди. Аммо шунга қарамай шарқ аёлларининг меҳнацеварлиги, шижоати ва қобилиятлари туфайли уларни янада ўз иқтидорларини янада кенг очишга йўл очиб берди.

АДАБИЁТ ВА МАНБАЛАР РЎЙХАТИ (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТРАТУРА / REFERENCES):

1. Алимова Д.А. Женский вопрос в Средней Азии. История изучения и современные проблемы. Ташкент, 1991. - С. 19
2. Özge ÖZ DÖM, Muslim Women in Soviet Central Asia, Tarih İncelemeleri Dergisi XXXIII / 1, 2018, - B. 94
3. Алимова Д. Хотин-қизлар тарихи ва ижтимоий тараққиёт. — Тошкент: Фан, 2004.
4. Nishonboyeva Q.V. O'zbekistonda хотин-qizlar masalasini hal etishning madaniy jihatlari/20-30 yillar/ tajriba va oqibatlar. Tarix fan.diss.,1998. - B. 31.
5. Абдуллаев А. Ўзбекистонда совет даври ижтимоий сиёсатининг хусусиятлари. — Тошкент, 1998.
6. Алимова Д. Хотин-қизлар тарихи ва ижтимоий тараққиёт. — Тошкент: Фан, 2004.